

PSYKOLOGILIITON LAUSUNTO

HE: KM032:00/2019 OPPIVELVOLLISUUSLAIKSI JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Psykologiliitto pitää hallituksen esitystä oppivelvollisuuslaiksi kannatettavana. Peruskoulu ei enää nykyään ole riittävä koulutustaso (työ)elämää ajatellen. Hyvää ja kannatettavaa on etenkin toisen asteen opintojen maksuttomuus, opiskeluhuollon sitova mitoitus, nivelvaiheopetus sekä oikeus erityiseen tukeen lukiossa.

Psykologiliitto haluaa kuitenkin tuoda esiin seuraavat täydentävät näkemykset:

- 1) Hallituksen tulee kiinnittää huomiota nuorten syrjäytymiskehityksen estämisessä heidän varhaisen kehityksensä tukeen.** Syrjäytymiskehityksen juuret ovat tavallisesti jo elämän ensimmäisissä vuosissa. Yleisen oppivelvollisuuden pidentämiseen käytetty raha tulisi ehkä tehokkaammin käytettyä, mikäli se suunnattaisiin yhtäältä varhaiseen tukeen perheille (äitiys- ja lastenneuvola, varhaiskasvatus) sekä varhaiskasvatuksen riittävään resursointiin (sekä määrällinen että laadullinen), toisaalta lasten nuorten yksilöllisten tarpeiden tunnistamiseen ja niihin vastaamiseen opetus- ja opiskeluhooltoresursseja lisäämällä.
- 2) Opiskeluhoollon sitova mitoitus tulee saada jokaiselle kouluasteelle esikoulusta toiselle asteelle saakka.** Lain myötä tulee monenlaisia uusia velvoitteita toiselle asteelle ja on tärkeää varmistaa riittävät resurssit sekä opetukseen, opinto-ohjaukseen että opiskeluhooltoon. Mitoituksen on oltava riittävä: 500 oppilasta/opiskelijaa psykologin ja kuraattorin muodostamaa työparia kohti mahdollistaa lakien määräämät tehtävät ja laadukkaan ja riittävän työn.
- 3) Oikeus varhaiskasvatuspsykologin asiantuntijuuteen tulee kirjata varhaiskasvatukseen vastaavalla tavalla kuin varhaiskasvatuksen erityisopettaja on jo mainittu.** Tällä hetkellä varhaiskasvatuksen asema on monialaisen osaamisen osalta epätasa-arvoinen muihin ”kouluasteisiin” nähden. Kaikessa lapsen kehityksessä varhaiset vuodet ennen koulun aloitusta ovat erittäin merkittävät, ja taloudellinen panostus niihin tuottaa parhaan tuoton (Heckmanin kurvi).

Alla esitämme näihin em. asioihin seikkaperäiset huomiot, ja viimeisessä kappaleessa ”Lausunnon keskeisimmät sisällöt” esitetään kertauksena lausunnon pääviesti.

Mitoitus

Opiskeluhoollon palveluiden sitovat mitoitukset pelkästään toiselle asteelle eivät riitä. Jos peruskoululle kerran on asetettu velvollisuus huolehtia siitä, että jokaisella oppilaalla on riittävät valmiudet siirtyä toisen asteen koulutukseen, on tuen kohdistuttava sinne, ja ennen kaikkea perusopetukseen on säädettävä opiskeluhoollolle sitovat mitoitukset. Tähän on hallituksen 5.6.2020 esittämä lausuntokierrokselle lähtenyt sote-ratkaisun rakenteellinen malli tuonutkin ilahduttavasti opiskeluhoollon työlle lupausta mitoituksen sitovuuteen. Tiedetään myös, että opiskeluedellytysten tukeminen alkaa jo paljon varhaisemmassa vaiheessa, ja näin ollen riittävä tuki jo varhaiskasvatuksesta alkaen on erittäin tärkeää.

Psykologiliitto

Liitto kiinnittää huomioita siihen, että oppivelvollisuuslaki tavoitteineen lisää huomattavasti sekä nivelvaiheen, että toisen asteen oppilashuollon tarvetta ja tämä pitäisi näkyä tuntuvasti sitovassa mitoituksessa jo ennen toista astetta ja erityisesti toisella asteella. Kiinteä mitoitus ainoastaan toisen asteen opiskeluhuollon resursseille ei ole perusteltua, vaan pitäisi koskea kaikkia opiskeluhuollon psykologeja ja kuraattoreja (esi- perusopetus sekä toinen aste).

Nivelvaiheopetus ja oppilashuoltotyö

Nivelvaiheopetus on uusi käsite. Pienissä kunnissa voi alkuun olla haasteita nivelvaiheopetuksen järjestämisessä, koska suurin osa nuorista hakeutunee kuitenkin suoraan II-asteen oppilaitoksiin eikä tarvitse nivelvaiheopetusta. Kuntien pitäisi myös varautua uusilla toimintamuodoilla siihen, että joku keskeyttää opinnot, jolloin ainakin esityksen mukaan nuoren ohjaus ja tuki jää kunnalle. *Kotikunnan viimesijaista vastuuta voitaisiin avata ja tarkemmin määritellä. Esimerkiksi siten, että kotikunnan on järjestettävä tarpeelliset oppilashuoltoresurssit tähän tehtävään (esimerkiksi psykologipalveluihin lisäresursseja osoittamalla). Psykologien tehtävää näiden tukea tarvitsevien opiskelijoiden tukemisessa peruskoulun loppuvaiheessa ja välivaiheessa saisi lakiuudistuksessa käsitellä/tuoda esille tarkemmin.* Psykologeilla on paljon annettavaa, kun mietitään tarkoituksenmukaisinta sijoittumista ja sitä, mihin kunkin oppilaan kykyprofiililla voisi suuntautua.

Sopiva valmentava opiskelu uudistuksessa kuvastaa hitaasti edistyville nuorille lisääntynyttä kypsyä. Ajatus siitä, että peruskoulupohjalla ei enää pärjää, on realismia. Uudistus ei tarkoita pelkästään kouluvuosien lisäämistä, vaan vaihtoehdot olivat varsin monipuoliset. Lisäkouluvuodet, joissa on nivelvaiheen koulutuksia ja hakeutumis- (ja saattaenvaihtamis-) velvoitteet, pyrkii varmistamaan sen, että nuori sijoittuu edes johonkin. Juuri kukaan ei ole 16-vuotiaana kypsä valitsemaan ammattiuraansa, joten on erinomaisen hyvä antaa lisää miettimisaikaa.

Oppivelvollisuusikä

Miten oppivelvollisuusiän määrittämisessä otetaan huomioon ns. pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat lapset? Pidennys ja joustavuus on heille tarpeen erityisesti koulun aloitusvaiheessa. Jos oppivelvollisuus säädetään päättymään tiettyssä iässä, heidän kohdallaan on huomioitava pidempi koulupolku ja näin ollen myöhäisempi koulun lopetus. Entä varhennettu koulunaloitus? Erilaiset joustavan opetuksen muodot ja oppilaiden yksilölliset tarpeet tulisi huomioida lain valmistelussa siten, etteivät ikärajat määrittäisi liikaa koulunkäyntiä, ja toisaalta joustavalle koulunaloitukselle määriteltäisiin riittävän selkeät ehdot (sekä varhennukseen että pidennykseen). Oppivelvollisuusiän pidentäminen saattaisi ehkäistä erityisesti poikien syrjäytymistä, koska pojat kypsyvät hitaammin, ja osa saattaa sen takia tehdä huonoja valintoja peruskoulun jälkeen. Jos elämä lähtee urautumaan nuoruudessa esim. päihteiden käyttöön tai liikapelaamiseen, sitä voi olla vaikea korjata oikealle uralle siinä vaiheessa, kun opiskelija olisi kypsempi tekemään järkevämpiä valintoja.

Hakeutuminen koulutukseen

Erityisesti niiden kohdalla, jotka ovat sairauden tai mielenterveyteen liittyvien syiden vuoksi estyneet hakeutumasta yhteishaun kautta koulutukseen, tulisi jatkuvan haun yhteydessä varmistaa opiskelun tukipalvelut. Nämä nuoret ovat alttiita jäämään väliinputoajiksi, jolle

Psykologiliitto

oppilaitos ei tarjoa palveluita, koska heillä ei ole koulupaikkaa, ja kunta ei tarjoa palveluita, koska he ovat oppivelvollisuuden piirissä.

KEHITYSPSYKOLOGINEN NÄKEMYS SYRJÄYTYMISKEHITYKSEN JUURISYISTÄ

Syrjäytymiskehitys, joka usein tulee näkyväksi nuoruusiässä on seurausta kehityopsykologisista prosesseista. Syrjäytymisen ehkäisy on aloitettava jo hyvin varhain. Esimerkiksi, stressinhallinnan, toiminnanohjauksen ja tunteiden säätelyn pohja, jonka varassa opiskelu ja oppiminen tapahtuu, rakentuu raskausajasta lähtien. Koululaisella käsitys itsestä oppijana ja sosiaaliset ryhmässä toimimisen taidot kehittyvät eskarin ja ensimmäisten kouluvuosien aikana. Kun puutteet alkavat näkyä, tukitoimien aika on viimeistään silloin – usein jo alakoulussa.

Syrjäytymisen ehkäiseminen on tehokkainta, mitä varhaisempaan vaiheeseen tuki suunnataan. Kannattaisiko siis oppivelvollisuusiän nostamiseen suunnattu raha/satsaus käyttää ennemmin varhaiskasvatukseen/neuvolaan/ peruskouluun/lapsiperheiden erilaisiin varhaisen tuen palveluihin?

TOISEN ASTEEN OPISKELUYMPÄRISTÖ JA OPPILASHUOLTO

Uudistuksessa on hyvää se, että siinä panostetaan peruskoulunsa päättäviin, potentiaaliin yhteiskunnan väliinputoajiin, pyrkimällä estämään tätä kehitystä antamalla kaksi lisävuotta yhteiskunnassa, opiskelussa ja työelämässä tarvittavien perustaitojen omaksumiseen. Lukiolaisten oikeus erityiseen tukeen on tärkeä lisäys.

Maksuttomuus on monelle perheelle varmasti helpotus ja lisää opiskelijoiden välistä tasa-arvoa ja kouluttautumismahdollisuuksia. Opintotuen kehittäminen esim. oppimateriaalikustannuksia ja muita kustannuksia kattamaan olisi oppimateriaalien kierrättämistä tehokkaampi tapa varmistaa, että vanhempien taloudellinen tilanne ei olisi este nuorelle hankkia koulutusta. Oppimateriaalien kierrättäminen on kannatettavaa sinänsä.

Toisella asteella oleellista on opetuksen ja ohjauksen laatu, mikä edellyttää opettajilta valmiutta ja aikaa opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin vastaamiseen. Erot oppilaiden sanavarastossa ym. valmiuksissa teoreettiseen opiskeluun voivat olla suuret, kuitenkin niitä valmiuksia edellytetään entistä enemmän myös ammatillisessa opiskelussa. Opettajien ja lähiohjauksen määrän vähentäminen ammatillisissa oppilaitoksissa ei tue tavoitetta "toisen asteen tutkinto kaikille". On tärkeää varmistaa erityisen tuen turvaaminen koululaisille erityisesti koululuokkien nivelvaiheissa sekä koulupolun jatkumisen varmistaminen, mikä tärkeää koulupudokkaiden kohdalla.

Ohjaus- ja valvontavastuun selkeä määrittely on tärkeä osa uutta lakia, ja siinä "saattaen vaihtaan periaate" on hyvä periaate (s 71). Usein erityisvaikeuksista kärsivän nuoren hoidosta vastuussa olevat tahot muuttuvat myös tässä siirtymävaiheessa, ja vaarana on myös tipahtaminen pois hoidon piiristä. Suosittelemme siirtymävaiheessa tarkemmin määriteltäväksi sen, mikä rooli oppilashuollolla on tässä sekä kellä on seurantavastuu! Olisiko oppilashuollon roolia vahvistamalla

Psykologiliitto

myös mahdollista auttaa jatkokoulutukseen siirtymistä, ja toisaalta vähentää toisen asteen koulutuksen keskeyttämistä (missä prosenttiosuudet olivat suuret!), huomioiden sekä oppimisvaikeuksien että mielenterveyden ongelmien vaikutus syrjäytymiseen johtavalla polulla siirtymävaiheessa?

Hyvää uudistuksessa on myös oppisopimustyyppisen tekemisen ja joustavan työpajatoiminnan vaihtoehdot niille nuorille, jotka ovat kiinnostuneet käytännönläheisestä tekemisestä, erityisesti 2 viimeisen oppivelvollisuusvuoden vaihtoehtoina. Hyvää on näiden tietynlainen yhdistäminen. Opiskelijan on tarvittaessa saatava ohjeet suullisesti, kirjallisesti ja kuvina, jotta niiden perille meno varmistetaan. Pajatyöskentely on monelle toimiva muoto tekemällä oppimiseen ja varmistaa riittävän ohjauksen.

Monelle nuorelle jostain yhteisön aikuisesta muodostuu tärkeä, ja tämä kiintymyssuhde kantaa yli epäonnistumisen tunteiden ja motivaation vaihtelun. Tässä ikävaiheessa kategorinen määräys saattaa herättää pikemminkin vastustusta. Eri toimijoiden yhteistyö on olennaista, että syrjäytymisvaarassa olevasta nuoresta saadaan "koppi".

Nuorisotyöttömyyden lisääntymisen takia on hyvä, että nuorilla on jotakin mielekästä, päämäärään suuntautunutta tekemistä. Uudistuksen voi olettaa vähentävän (peruskoulussa heikosti suoriutuneiden) nuorten mielenterveyden häiriöihin sairastumista ja epäsosiaaliseen toimintaan ajautumista yleisen näköalattomuuden takia. Tämän ansiosta uudistus voi osittain vähentää yhteiskunnan kustannuksia (akuuttihoito, päihdepalvelut, vankilat).

Kysymyksiä ja lain myötä esiin nousevia tarpeita

Itse laki ja sen aikaansaama pakko ei takaa motivaatiota eikä työllistymistä. Koska lain tavoitteena lienee syrjäytymisen ehkäisy ja se on kallis investointi syrjäytymisriskissä olevien tukemiseksi. Onkin tärkeää punnita huolella, mitä muuta samalla rahallisella satsauksella voitaisiin saavuttaa toisenlaisilla toimenpiteillä.

- Lain myötä tulee monenlaisia uusia velvoitteita toiselle asteelle ja on tärkeää varmistaa **riittävät resurssit** sekä opetukseen (erityisesti erityisopetukseen), opinto-ohjaukseen että oppilashuoltoon. Huoli on se, miten suunniteltu raha tulee riittämään kaikkiin lisätarpeisiin erityisesti henkilöstön osalta. Jos tähän budjetoidaan riittävästi ja viisaasti, niin varmasti **parhaimmillaan ohjaus ja tuki lisääntyy ja saadaan aidosti hyviä tuloksia aikaan.**
- Lainmuutos **vaatii toimintakulttuurin muutosta**: Nykyisellään *ammattioppilaitosten opettajat* eivät riittävästi tue opiskelijoita, kulttuuri on siinä mielessä vanhanaikaisempi kuin perusopetuksessa, jossa ollaan paljon pidemmällä nuorten erilaisuuden ja nuoruuteen liittyvien haasteiden ymmärtämisessä. Jos opiskelusta ammatillisella puolella (tai lukiossa) tulee velvoittavaa, **opettajat täytyy kiireellä kouluttaa** tunnistamaan putoamisriskissä olevia ja toimimaan aktiivisesti niissä tilanteissa, ymmärtämään opiskelu/toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä, käsittelemään opiskeluryhmissä ilmeneviä vuorovaikutus- ja työrauhapulmia, tekemään yhteisöllistä opiskeluhuoltotyötä päivittäisessä työssään. **Huoltajayhteistyö** tulee toisella asteella keskeisempään rooliin, kun oppivelvollisen koulunkäynti on vanhemman vastuulla. Poissaoloja täytyy seurata huomattavasti tarkemmin (mikä on sinällään tietysti hyvä asia), mutta vaatii myös lisää resurssia ja toimintamalleja.

Psykologiliitto

- **Nivelvaiheen yhteistyötä** täytyy tiivistää entisestään, tietojensiirto peruskoulusta nousee entistä keskeisempään rooliin erityisesti niiden kohdalla, joiden oppivelvollisuuden suorittamisesta on huolta.
- Kouluterveyskyselyn mukaan **ammattillisissa oppilaitoksissa viihdytään hyvin**, ja uskoisin, että vapaaehtoisuus tuo rentoutta koulujen ilmapiiriin (esim. poissaoloja ei seurata yhtä tarkkaan kuin yläkoulussa, tärkeämpää on osaamisen näyttäminen kuin tunneilla istuminen ja tiettyjen tehtävien suorittaminen). Oppivelvollisuusiän pidentäminen **saattaisi heikentää opiskelijoiden vastuunottoa omista opinnoistaan**, vastaavasti kuin yläkoululaiset joskus kapinoivat koulujärjestelmää vastaan.
- Työvaltainen opiskelu voi olla monille, erityisesti syrjäytymisriskissä oleville vaikeaa. Peruskoulunsa vasta päättänyt ei välttämättä ole vielä kehittänyt riittäviä itsesääätelykeinoja, joilla selviää mahdollisista työelämän vaativimmista tilanteista. **Olisi tärkeää rakentaa ammatilliseen koulutukseen mahdollisuus suorittaa pakolliset opinnot myös pelkästään koululla.**
- Erityisesti **pienissä kunnissa uudet opiskelumuodot** (nivelvaiheopetus, ammatilliseen / lukiokoulutukseen valmistava opetus) **saattavat tuottaa haasteita**, ja oppilaitosten toimintaa tämä uudistus kyllä mylläisi melkoisesti - mikä voisi olla ihan hyväkin asia.

KOMMENTIT SISÄLLYSLUETTELOON MUKAAN

2.4 Sivulla 21 ehdotetaan nivelvaihekoulutuksen uudistusta niin, että sirpaleisuudesta päästäisiin eroon. Tämä on ehdottomasti kannatettava uudistus. Suurissa kaupungeissa eri koulutusmuotoja on helpompi järjestää ja ne ovat helpommin opiskelijoiden saavutettavissa. Mutta pienissä kunnissa on myös tärkeää tehdä kuntien välistä yhteistyötä niin, että jos nuori tarvitsee esimerkiksi toisen asteen opintoihin valmentavaa koulutusta, siihen olisi käytännössä mahdollista hakeutua ilman muuttoa toiselle paikkakunnalle.

3 Tavoitteet

“Oppivelvollisuuden laajentamisen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisen tavoitteena on varmistaa, että jokaisella nuorella on riittävät valmiudet ja kyky oppia uutta ja pysyä näin työmarkkinoilla, edetä työuralla tai vaihtaa alaa ja ammattia tarvittaessa.”

“Koulutus- ja osaamistason nostamisen lisäksi esityksen tavoitteena on kaventaa oppimiseroja, lisätä koulutuksellista tasa-arvoa ja antaa kaikille nuorille yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautua kykyjensä mukaisesti”

Psykologiliitto huomioi nämä tärkeät tavoitteet, mutta ainoastaan oppivelvollisuusiän nosto ja pakko perusopetuksen jälkeen eivät ole riittäviä keinoja. Näitä tavoitteita tuetaan omalta osaltaan myös riittävällä oppilashuollon resursoinnilla aina varhaiskasvatuksesta alkaen. Yksilöllisen opintopolun toteuttaminen vaatii ohjaus- ja tukiresurssien lisäksi myös oppilashuollon riittävää resursointia ja tästä oppilashuollon tärkeästä roolista ei tavoitekappaleessa ole erikseen mainintaa.

“Hallituksen tavoitteena on varmistaa määrärahatarpeet jokaisen oppivelvollisuuden laajentamiseen kytkeytyvän opinto- ja tukimuodon kohdalla. Oppivelvollisuustehtävään liittyvien erilaisten koulutusmuotojen järjestäjille korvataan täysimääräisesti oppivelvollisuustehtävään

Psykologiliitto

liittyvät kustannukset. Julkisen talouden suunnitelmassa on varauduttu oppivelvollisuuden laajentamisen ja siihen kytkeytyvän toisen asteen maksuttomuuden kustannuksiin.”

Liitto huomioi että, opiskeluhuollon kannalta muutos tietää varmasti toisella asteella lisääntyvää työmäärää, kaikille oppivelvollisille tietysti kuuluu sitten palvelut huolimatta siitä, mitä ja missä opiskelevat. Eli oppilashuollon resursointitarpeet tulisi näkyä selkeämmin esityksessä.

4.1 Keskeiset ehdotukset

s.69, ”Myös maahanmuuttajat, maahanmuuttajataustaiset, vammaiset ja toimintarajoitteiset sekä muut haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät jäävät koulutuksessa ja osaamisessa muista väestöryhmistä jälkeen.”

Liitto huomioi, että olisi myös tärkeää luoda oikeita erityisluokkapaikkoja toisellekin asteelle, ei pelkästään kehitysvammaisille, vaan myös sellaisille oppilaille, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Nyt moni koulutusohjelma lupaa tarvittaessa perustaa ”pienryhmän”, mutta käytännössä tämä ei olekaan pienryhmäopetusta, jos ryhmässä on 20 nuorta (kaikki erityisluokkaa tarvitsevat hakevat sitten näihin harvoin ”pienryhmiin”, jolloin oppilaan etu ei toteudu ja ovat riskissä tipahtaa opinnoista).

s. 70, ”Asuinkunnan tehtävänä olisi selvittää oppivelvollisen nuoren kokonaistilannetta ja tuen tarvetta yhdessä oppivelvollisen ja tämän huoltajan tai muun laillisen edustajan kanssa. Asuinkunta ohjaisi oppivelvollista hakeutumaan hänelle soveltuvaan koulutukseen ja tarvittaessa muiden tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin. Koulukuntoiselle oppivelvolliselle viimesijassa osoitettaisiin opiskelupaikka valmentavassa koulutuksessa, jos hän ei vapaaehtoisesti hakeutuisi toisen asteen koulutukseen”.

Liiton huomio: Kuka määrittelee koulukuntoisuuden? Olisi tärkeää, että vajaakuntoisten opiskelijoiden kohdalla pystytään henkilökohtaistamaan opintoja niin, että esim. hitaampaan tahtiin voisi myös suorittaa II-asteen tutkinnon. Erityisesti lukioissa tämä olisi tärkeää, sillä kognitiivisesti kyvykkäät, mutta esim. mielenterveysongelmista kärsivät saattavat joutua keskeyttämään lukion tukitoimien puutteen ja tutkintorakenteen joustamattomuuden takia.

Oppivelvollisuuden suorittaminen

S.72, ”Jos oppivelvollinen ei saisi opiskelupaikkaa yhteishaussa, perusopetuksen järjestäjän velvollisuutena olisi antaa oppivelvolliselle ohjausta myös perusopetuksen suorittamisen päätyttyä kesäkuukausien aikana, jotta oppivelvollinen voisi hakea opiskelupaikkaa yhteishaun jälkeisessä jatkuvassa haussa.” Kenen vastuulla tämä on? Laajennetaanko opetustoimintaa ja opinto-ohjausta laajemminkin kesälle?

4.2.1 Vaikutus julkiseen talouteen

”Esityksessä ehdotetaan myös oppilas- ja opiskeluhoitolain mukaisten palveluiden laajentamista kansanopistojen oppivelvollisille suunnatun koulutuksen opiskelijoille sekä oppivelvollisille, jotka suorittavat oppivelvollisuuttaan aikuisille tarkoitettussa lukiokoulutuksessa tai ammattitutkintokoulutuksessa. Tämä kasvattaisi opiskeluhuollon palveluihin oikeutettujen opiskelijoiden määrää yhteensä noin 1 000 opiskelijalla. Tästä aiheutuva kustannuslisäys otettaisiin huomioon osana opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattorimitoituksesta annettavaa hallituksen esitystä.”

Liitto kiinnittää huomioita siihen, että oppivelvollisuuslaki tavoitteineen lisää huomattavasti sekä nivelvaiheen, että toisen asteen oppilashuollon tarvetta ja tämä pitäisi näkyä tuntuvasti sitovassa

Psykologiliitto

mitoituksessa jo ennen toista astetta ja erityisesti toisella asteella. Kiinteä mitoitus ainoastaan toisen asteen opiskeluhuollon resursseille ei ole perusteltua, vaan pitäisi koskea kaikkia opiskeluhuollon psykologeja ja kuraattoreja (esi- perusopetus sekä toinen aste).

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Yleisesti ottaen lisääntyvää oppilashuollon tarvetta ei ole tuotu esille riittävästi näissä kappaleissa.

Vaikutus kuntien toimintaan

Sivulla 89, tekstissä mainitaan mahdollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos opiskelija ei käy koulua, vaikka on vielä oppivelvollisuusikäinen. Tekstissä lukee, että kyseessä olisi kuitenkin viimesijainen keino, joka tulisi kyseeseen vain yksittäistapauksissa. Liiton näkemyksen mukaan on todennäköistä, että lastensuojeluilmoitusten määrä tulisi kasvamaan enemmän kuin yksittäisten tapausten verran.

Vaikutukset perusoikeuksiin

Sivulla 104 sanotaan, että lakiuudistus kohtelisi kaikkia samanarvoisesti, koska oppivelvollisuus päättyy, kun henkilö täyttää 18v. Tämä ei ihan pidä paikkaansa, koska koulunkäynti 1. luokalla aloitetaan eri-ikäisenä. Näin ollen alkuvuodesta syntyneillä oppivelvollisuusikä voi olla jopa vuodenkin pidempi kuin ihan loppuvuodesta syntyneillä. (ja ks myös lakiesitysteksti s. 115).

S. 105: on tosiaan kannatettavaa, että kaikki oppilaat päättävät peruskoulun samaan aikaan, eikä kenenkään tarvitse jäädä suorittamaan oppivelvollisuuttaan peruskouluun muiden jatkaessa eteenpäin.

s.105: "Esityksessä ehdotetaan oppivelvollisuus laajennettavaksi koskemaan myös toisen asteen koulutusta täysi-ikäisyyteen saakka ensisijaisesti tutkintotavoitteisessa koulutuksessa ja valmiuksien hankkimiseksi myös nivelvaiheen koulutuksissa. Vaihtoehtoinen tapa nostaa oppivelvollisuusikää olisi perusopetuksen jatkaminen vuoden tai kaksi nykyistä pidempään, jos oppilas ei muutoin saavuttaisi perusopetuksen oppimäärän tavoitteita alimmalla hyväksytyllä tasolla. Tällä tavoin voitaisiin varmistaa se, että kaikilla perusopetuksen oppimäärän suorittaneilla olisi riittävät perustaidot ja valmiudet selvittää toisen asteen opinnoista ja suorittaa toisen asteen tutkinto." Tämä näkemys vahvistaa sitä tavoitetta, että tukea oppilaille tulee tarjota jo peruskoulussa. Liitto peräänkuuluttaa oppilashuollon riittävien resurssien varmistamista.

Lisäksi huomiota olisi hyvä suunnata siihen, miten varmistettaisiin, että kaikilla peruskoulun päättäneillä nuorilla olisi riittävät perustaidot ammatilliseen koulutukseen. Tästä puhutaan vain lyhyesti mm. s 105 vaihtoehtoisessa tavassa nostaa oppivelvollisuusikää. On huomattava, että tämä nykyinen ehdotus ei vielä varmista sitä, että perusopetuksen oppimäärän suorittaneilla olisi riittävät perustaidot ja valmiudet selvittää toisen asteen opinnoista ja suorittaa toisen asteen tutkinto. Yhä meillä on nuoria, joilla ei ole peruskoulun päätyttyä jatko-opintojen kannalta riittävää luku- ja kirjoitustaitoa, peruslaskutaitoja, ja yleisiä opiskelutaitoja. Olisi varmistettava riittävä eriyttäminen ja yksilöllistäminen peruskoulun aikana, jotta myös oppimisvaikeuksista kärsiville nuorille jää mahdollisuus vahvistaa perustaitojaan. Liian usein peruskoulussa lapsi ja nuori joutuu ponnistelemaan liian vaikeiden asioiden parissa, kun pohjataidot ovat jääneet puutteelliseksi.

Mikäli riittäviä akateemisia perustaitoja ei ole opittu peruskoulussa joudutaan ne kuitenkin hankkimaan ennen ammatillisia opintoja ja työelämää. **Lukutaidoton tai peruslaskutaitoja hallitseminen nuori tai nuori aikuinen ei pärjää työelämässä, tai itsenäisessä elämässä ylipäättäen.**

Psykologiliitto

s.119 Ehdotetun 1 momentin 1 kohdan mukaan ”oppivelvollisuuden suorittaminen voitaisiin keskeyttää pitkäaikaisen sairauden tai vamman vuoksi, jos nämä estävät oppivelvollisuuden suorittamisen. Säännöstä ei sovellettaisi lyhytaikaisiin sairaudesta johtuviin poissaoloihin. Sairauden ja vamman kohdalla tehtäisiin aina arvio, estääkö syy oppivelvollisuuden suorittamisen. Asian arvioinnissa käytettäisiin esimerkiksi lääkärin lausuntoa sekä tarvittaessa moniammatillista asiantuntemusta. Pitkäaikaiseen sairauteen voitaisiin rinnastaa erittäin vaikeasta elämäntilanteesta, kuten lähiomaisen kuolemasta tai äkillisestä vakavasta sairastumisesta, johtuva tilapäinen toimintakyvyn aleneminen tai päihderiippuvuuden hoito-ohjelmaan osallistuminen”.

Kenen työtehtäviin tämä arviointi kuuluu, kuraattoreille ja psykologeilleko? Tämä työ on oppilaan opiskelukyvyn arvioimista. Tätä pitäisi tarkentaa, että on toteutettava tiiviinä monialaisena yhteistyönä, jossa opettajien rooli tiedonantajana on merkittävä eli että tämä pitäisi tehdä yhteistyössä sisältäen opetuksen räätälöinnin ja suunnittelun.

s.126, Pykälän 3 momentissa ”säädetäisiin velvollisuudesta hakea uutta opiskelupaikkaa, jos oppivelvollinen aikoo keskeyttää aloittamansa koulutuksen. Opiskelija voi keskeyttää opinnot jättämällä eroilmoituksen tai käytännössä vain lopettamalla opintojen suorittamisen, jolloin hänen tietyn ajanjakson kuluttua katsotaan menettäneen opiskeluoikeutensa. Oppivelvollisuuslain 13 §:n 2 momentissa säädetäisiin, että oppivelvollinen voitaisiin katsoa eronneeksi oman ilmoituksen perusteella vain silloin, jos hänellä on uusi opiskelupaikka. Oppivelvollisuuslain 12 §:n 4 momentissa säädetäisiin oikeudesta saada ohjausta keskeyttämistilanteessa”.

Liitto pitää tätä hyvänä ja tärkeänä uudistuksena, jotta varmistetaan jatkosuunnitelma. Nykyään opiskelija usein katsotaan eronneeksi, ennen kuin opiskeluhuollon työskentelyä edes ennättää olla. Toivottavasti jatkosuunnitelmaksi voitaisiin sisällyttää muukin kuin tutkintoon tähtäävä opiskelu. Esimerkiksi jokin kuntouttava tapa, kuten pajatoiminta.

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Oppivelvollisuuden laajentamisen vaihtoehtoja

”Nuorten siirtymistä perusopetuksesta toiselle asteelle ja toisen asteen tutkinnon suorittamista voitaisiin edistää myös tehostamalla ohjaus- ja tukitoimia perusopetuksen aikana, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen haku- ja nivelvaiheessa sekä toisen asteen koulutuksen aikana. Nykytilan arvioinnissa on kuvattu aiemmin toteutettuja erilaisia toimenpiteitä, kuten koulutustakuuta ja läpäisyn tehostamisohjelmaa. Erilaisia haku- ja nivelvaiheen ohjaus- ja tukitoimenpiteitä on kehitetty, kokeiltu ja tehty jo usean vuoden ajan, samoin toisen asteen koulutuksen keskeyttämisen ehkäisyyn liittyviä toimenpiteitä”.

Liitto huomioi sen, ettei oppilashuollon velvoittavaa mitoitusta ole ollut käytössä. Eli oppilashuollon riittävää resursointia ei ole valitettavasti vielä kokeiltu toisen asteen koulutuksen varmistamiseksi.

7.12 oppilas- ja opiskeluhuoltolaki

S.199, samoin s. 274 Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1§ muuttamisesta:

”opiskeluhuoltopalvelut laajenevat myös vapaan sivistystyön oppilaitoksiin sekä valmentavaan koulutukseen”. Liitto pitää tätä hyvänä ja tärkeänä uudistuksena. Kuitenkin kansanopistojen yhteyteen saattaa liittyä esim. tiiviitä uskonnollisia yhteisöjä. Olisikin tärkeää, että oppilashuoltopalvelut olisivat irrallaan ideologisesta/uskonnollisesta toiminnasta siten, että opiskelijat kokisivat, että he voivat vapaasti puhua mistä tahansa teemasta työntekijöiden kanssa.

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

Psykologiliitto pitää hallituksen esitystä oppivelvollisuuslaiksi kannatettavana. Peruskoulu ei enää nykyään ole riittävä koulutustaso (työ)elämää ajatellen. Hyvää ja kannatettavaa on etenkin toisen asteen opintojen maksuttomuus, opiskeluhuollon sitova mitoitus, nivelvaiheopetus sekä oikeus erityiseen tukeen lukiossa.

Psykologiliitto haluaa kuitenkin tuoda esiin seuraavat täydentävät näkemykset:

- 1) **Hallituksen tulee kiinnittää huomiota nuorten syrjäytymiskehityksen estämisessä heidän varhaisen kehityksensä tukeen.** Syrjäytymiskehityksen juuret ovat tavallisesti jo elämän ensimmäisissä vuosissa. Yleisen oppivelvollisuuden pidentämiseen käytetty raha tulisi ehkä tehokkaammin käytettyä, mikäli se suunnattaisiin yhtäältä varhaiseen tukeen perheille (äitiys- ja lastenneuvola, varhaiskasvatus) sekä varhaiskasvatuksen riittävään resursointiin (sekä määrällinen että laadullinen), toisaalta lasten nuorten yksilöllisten tarpeiden tunnistamiseen ja niihin vastaamiseen opetus- ja opiskeluhoitoresursseja lisäämällä.
- 2) **Opiskeluhuollon sitova mitoitus tulee saada jokaiselle kouluasteelle esikoulusta toiselle asteelle saakka.** Lain myötä tulee monenlaisia uusia velvoitteita toiselle asteelle ja on tärkeää varmistaa riittävät resurssit sekä opetukseen, opinto-ohjaukseen että opiskeluhooltoon. Mitoituksen on oltava riittävä: 500 oppilasta/opiskelijaa psykologin ja kuraattorin muodostamaa työparia kohti mahdollistaa lakien määräämät tehtävät ja laadukkaan ja riittävän työn.
- 3) **Oikeus varhaiskasvatuspsykologin asiantuntijuuteen tulee kirjata varhaiskasvatuslakiin vastaavalla tavalla kuin varhaiskasvatuksen erityisopettaja on jo mainittu.** Tällä hetkellä varhaiskasvatuksen asema on monialaisen osaamisen osalta epätasa-arvoinen muihin ”kouluasteisiin” nähden. Kaikessa lapsen kehityksessä varhaiset vuodet ennen koulun aloitusta ovat erittäin merkittävät, ja taloudellinen panostus niihin tuottaa parhaan tuoton (Heckmanin kurvi).

Esa Alaraudanjoki, Helsinki 15.6.2020